

ФАН-АРТ І АВТОРСЬКЕ ПРАВО

Ольга Улітіна,

старший науковий співробітник НДІ

інтелектуальної власності НАПрН України

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0230-9477>

Стаття розглядає питання правової природи фан-арту. Досліджуються основні ознаки фан-арту та його співвідношення з авторським правом на твори, на основі яких він створюється. Розглянуті можливі порушення авторського права при створенні твору фан-арту відповідно до національного законодавства.

Ключові слова: авторське право, фан-арт, похідний твір, порушення авторського права

Одним з пріоритетних напрямів розвитку України сьогодні є інтелектуальна власність, зокрема й і, авторське право. Найважливішим рушієм змін у галузі охорони та захисту авторського права є творчість людини, що постійно змінюється під впливом технічного та культурного розвитку людства.

Сучасні культура та мистецтво значно ближчі до звичайних людей, ніж раніше. Сьогодні проявити свою індивідуальність у творчості значно простіше та дешевше. Саме тому все частіше виникають специфічні творчі об'єкти, що в той або той спосіб перетинаються з основними базовими принципами авторського права.

У світлі цього останнім часом великої популярності здобув, так званий, фан-арт, більшість сучасних художників мають такі роботи, а деякі починають свій творчий шлях саме з фан-арту.

Фан-арт (від англ. *fan* — фанат, *art* — мистецтво) — це твір образотворчого мистецтва, що був створений на основі оригінального твору (літературного, кінематографічного, серіалу, коміксу, гри та ін.). У фан-арті використовуються персонажі, певні ситуації, частини все-

світу з оригінального твору. Тобто автор фан-фарту створює нове зображення, запозичаючи певні елементи іншого твору, зазвичай, такого, що охороняється авторським правом.

Основними ознаками фан-арт твору є:

- це твір образотворчого мистецтва;
- твір створений на основі іншого оригінального твору;
- має певні ознаки оригінальності;
- у більшості випадків створюється не для отримання прибутку.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права», твір образотворчого мистецтва — це скульптура, картина, малюнок, гравюра, літографія, твір художнього (зокрема і сценічного) дизайну тощо [1]. Фан-артом може бути як звичайний малюнок, так і цифровий, а також 3D-моделі.

Основним спірним питанням, щодо визначення правового статусу фан-арту, є використання для його створення іншого оригінального твору, на який поширюється авторське право. Очевидно, що фан-арт може існувати лише завдяки іншому оригінальному твору, без цієї умови такий твір не буде

вважатися фан-артом, а буде звичайним класичним художнім твором. Оскільки фан-арт не має ознак оригінальності, можна говорити про те, що такі твори є похідними.

Відповідно до Закону України «Про авторське право і суміжні права», похідним твором визнається твір, що є творчою переробкою іншого твору без завдання шкоди його охороні (анотація, адаптація, аранжування, обробка фольклору, інша переробка твору) чи його творчим перекладом на іншу мову (до похідних творів не належать аудіовізуальні твори, одержані шляхом дублювання, озвучення, субтитрування українською чи іншими мовами інших аудіовізуальних творів) [1]. Так, фан-арт є певною мірою переробкою оригінального твору, проте здебільшого художники, котрі малюють «фанатські твори» не отримують дозволу на використання оригінального твору, а отже, фактично фан-арт не можна називати похідним твором, правильніше говорити про порушення авторського права. Відповідно до ч. 1 ст. 20 Закону України «Про авторське право і суміжні права» авторське право на похідні твори виникають у їхніх авторів за умови дотримання прав автора, твір якого зазнав переробки [1].

Існує думка, що якщо автор при створенні фан-арту не мав на меті отримання прибутку та розповсюджує свій твір безоплатно, то порушення прав автора оригінального твору немає. Це припущення ґрунтується на нормі ст. 25 Закону України «Про авторське право і суміжні права», котра вказує, що допускається без дозволу автора та без виплати авторської винагороди відтворювати виключно в особистих цілях або для кола сім'ї попередньо правомірно оприлюднені твори [1]. Однак поширення фан-арту в мережі Інтернет не може вважатися відтворенням в особистих цілях. Так, п. 31 Постанови Пленуму Верховного суду України «Про застосування суда-

ми норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав» вказує, що «розміщення творів у мережі Інтернет у вигляді доступному для публічного використання, є поданням творів до загального відома публіки таким чином, що її представники можуть здійснити доступ до творів з будь-якого місця і у будь-який час за їх власним вибором, тобто таке розміщення є правомірним лише з дозволу автора чи іншої особи, яка має авторське право» [2]. Автори фан-арту часто не вказують імені автора оригінального твору.

Фан-арт не завжди може розглядатися як порушення авторського права, в Законі України «Про авторське право і суміжні права» передбачені винятки, коли оригінальний твір може бути використаний без згоди автора, але із зазначенням його імені. Так, якщо створений на основі оригінального твору фан-арт має критичний, полемічний, науковий або інформаційний характер, використовується з навчальною метою, або якщо фан-арт є пародією, попури чи карикатурою, а також за умови зазначення автора оригінального твору таке запозичення вважається прийнятним відповідно до закону.

Крім того, для створення фан-арту можна використовувати будь-які об'єкти чи твори, що не охороняються законом, або які перейшли до суспільного надбання. Та, оскільки немайнові права автора є безстроковими, то навіть у разі використання таких об'єктів, необхідно вказувати ім'я автора оригінального твору [3, 484].

Для того, щоб фанатський твір не вважався просто плагіатом, він повинен мати певну оригінальність, тобто становити інтелектуальний витвір автора, бути продуктом його творчої діяльності. З огляду на це потрібно зазначити, що не кожне зображення, створене фанатами, можна вважати окремим об'єктом авторського права, навіть у разі, коли дозвіл на використання оригінального

твору не було отримано. Просто перемальований персонаж чи будь-яке зображення буде вважатися порушенням, тобто плагіатом.

Доходимо висновку, що для того, що би фан-арт не порушував жодних авторських прав інших осіб, він повинен мати творчі ознаки оригінальності, для його створення необхідно отримати дозвіл автора первинного твору, а також вказати ім'я останнього.

Якщо говорити про запозичення для створення фан-арту літературних творів, то тут ситуація дещо складніша та цікавіша. З одного боку, ідеї законом не охороняються [4], з другого боку, права на персонажа належать авторів літературного твору, тому що його опис є частиною твору, що охороняється законом [1]. Тож права на зображення, котре створює фанат, належать йому, проте тут наявне використання частини літературного твору, права на який належать іншій особі. Отже, в будь-якому разі в цій ситуації необхідно отримати дозвіл на таке використання, навіть якщо запозичення в цій ситуації не таке явне, як при використанні персонажів фільмів або мультфільмів.

Що стосується використання для створення фан-арту персонажів з оригінального твору, то варто зазначити, що не будь-який персонаж охороняється авторським правом. Так, «звичайні персонажі», архетипи, амплуа (англ. *stock character*) авторським правом охоронятися не можуть. Ці персонажі не мають чітко вираженої власної оригінальності, вони є загальновідомими, у них немає незвичних характеристик, які б відрізняли їх від інших подібних. До таких персонажів можна віднести

образи злої королеви, тендітної дівчини в біді та ін. [5, 243].

Наразі в Україні відсутня судова практика щодо порушень авторського права при створенні фан-арту, тобто простежити, як до таких випадків ставляться правоволодільці, а також виокремити позицію суду неможливо. Проте можна звернутися до позиції правоволодільців з іноземних держав.

Так, у США є досить поширена практика, коли правоволодільці помічають талановитих фанатів, які створюють цікаві твори, та запрошуюють їх до співпраці чи наймають на роботу [6]. Отже, в ситуаціях, коли комерційні інтереси правоволодільця не зачіпаються створеним фан-артом, немає потреби в захисті порушених прав у судовому порядку, правоволодільці здебільшого схильні захочувати талановитих людей, даючи їм шанс створювати художні твори, не порушуючи при цьому авторських прав інших осіб.

Отже, фан-арт загалом можна розглядати як похідні твори, що часто створюються з порушенням авторського права авторів оригінальних творів. Створення фан-арту без порушень можливе лише за умови дотримання всіх вимог законодавства щодо цього. Найперше необхідно отримати дозвіл автора на створення такого твору, а також подбати про те, щоб твір був оригінальним, тобто не копіював повністю жоден інший твір. Також відповідно до законодавства України можливе створення фан-арту без дозволу автора, проте в цьому випадку все одно необхідно вказати ім'я автора оригінального твору, на основі якого створюється фан-арт. ♦

Список використаних джерел / List of references

1. Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 23.12.1993 р. № 3792-ХІІ // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1994. № 13. Ст. 64.
2. Постанова Пленуму Верховного суду України «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав» від 04.06.2010 р. № 5.

3. Ульянова Г. О. *Порушення авторських прав під час створення похідних творів // Правове життя сучасної України: матер. Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої ювілею академіка С. В. Ківалова (16–17.05.2014 р., м. Одеса) у 2 т. Т.1 / відп. ред. В. М. Дрьомін. Одеса: Юридична література, 2014. С. 483–485.*
4. *Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2003. №№ 40–44. Ст. 356.*
5. *Artists explain how fanart kickstarted their careers. URL: <https://www.dailydot.com/parsec/professional-fanart-hashtag-fanartgotmepaid>.*
1. *Zakon Ukrainy «Pro avtorske pravo i sumizhni prava» vid 23.12.1993 r. № 3792-XII // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR). 1994. № 13. St. 64.*
2. *Postanova Plenumu Verkhovnoho sudu Ukrainy «Pro zastosuvannia sudamy norm zakonodavstva u spravakh pro zakhyst avtorskoho prava i sumizhnykh prav» vid 04.06.2010 r. № 5.*
3. *Ulianova H. O. Porushennia avtorskykh prav pid chas stvorennia pokhidnykh tvoriv [in] Pravove zhyttia suchasnoi Ukrainy: mater. Mizhnar. nauk.-prakt. konf., prysviachenaoyi yuvileiu akademika S. V. Kivalova (16–17.05.2014 r., m. Odesa) u 2 t. T.1 / vidp. red. V. M. Dromin. Odesa: Yurydychna literatura, 2014. S. 483–485.*
4. *Tsyvilnyi kodeks Ukrainy vid 16.01.2003 r. // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR). 2003. №№ 40–44. St. 356.*
5. *Artists explain how fanart kickstarted their careers. URL: <https://www.dailydot.com/parsec/professional-fanart-hashtag-fanartgotmepaid>.*

Надійшла до редакції 20.03.2018 р.

Улітіна О. Фан-арт и авторское право. Стаття рассматривает правовую природу фан-арта. Исследуются основные признаки фан-арта и его соотношение с авторским правом на произведения, на основе которых он создается. Рассмотрены возможные нарушения авторского права при создании фан-арта в соответствии с национальным законодательством.

Ключевые слова: авторское право, фан-арт, производное произведение, нарушение авторского права

Ulitina O. Fan art and copyright. Contemporary art provides much more opportunities for realization of the creative potential than ever before. Therefore, there are many new types of art that intersect with the other objects of copyright. Today fan art is one of the most popular kinds of visual art. A lot of nowadays artists create fan art works, and some of them some start their creative path making fan art.

The article is dedicated to the problem of correlation of fan art and copyright. This issue today remains one of the most interesting and not fully developed problems in modern art.

The article deals with issues related to the possible copyright infringements, which may appear during the use of the original work in creating fan art. It analyses the legal nature of fan art.

The article contains the analysis of existing Ukrainian legislation in this field, which regulates copyright questions concerning fan art works. The analysis of fan art as derivative work is made.

The article identifies the main characteristics of fan art, which are important for establishing its legal nature.

Key-words: copyright, fan art, derivative work, copyright infringement